

NÉMETH JÚLIA

METAMORPHOSIS TRANSYLVANIAE, METAMORPHOSIS BARABÁS MIKLÓS CÉH

A Barabás Miklós Céh legújabb kori történetében rendkívül fontos szerepet játszik a fiatalok tömeges jelentkezése, céhbe lépésük igényének megfogalmazása.

Időtengelyen egyensúlyozó tudatunk akarva-akaratlan térbe, matériába téved. A végeláthatatlan dimenziók, megfoghatatlan, képzeletbeli terek, az elérhetetlen kísértése helyett azonban most egy kevésbé borulékony, biztonságosabb terepet választunk a landolásra. Mégpedig a mi örök Erdélyünket, a sokszínűt, a sok gazdát váltott, sok átalakuláson keresztülment, de sok mindenben mégis változatlan Erdélyországunkat és művészetét. Amelyről már 1736-ban ilyenformán vélekedett báró Apor Péter uram *Metamorphosis Transylvaniae* című, „maradváinak” szánt eszmefuttatásában: „Oka penig ezen írásomnak az, hogy mivel ab anno 1687, amely esztendőbe az német legelsőbben bejőve, azoltától fogva látom minden esztendőben új-új mód, avagy amint az német mondja nájmódi vagyon, úgyhogy mentől inkább szegényedünk, annál nagyobb titulusra és cifrább paszomántos köntösre vágyunk, és már az atyáink szokott eledelit meg sem ehetjük.” A hagyományait, szokásait féltő hatvanéves ember kora realitásában gyökerező szavai ezek, amelyek más együttathatókkal behelyettesítve ugyan, de manapság sem tűnnek időszerűtleneknek. Mert hogy az 1600-as évektől napjainkig folyamatos változásban vagyunk, alakul és átalakul a körülöttünk levő világ, minden kornak megvolt, megvan és meglesz a „nájmódija”, csupán emberi habitusunk mutat viszonylagos állandóságot, vajmi keveset változott az évszázadok alatt. A tituluséhség és a cifra köntösbe burkolt fizi-

kai, de még inkább erkölcsi, eszmei kibicsaklások végigkísérték történelmünket, és ma sem ismeretlenek. Sőt talán az sem véletlen, ha évszázadok, de azt is mondhatnám – gondoljunk csak Pliniusra – évezredek óta mindig éppen úgy érezzük: mindez a tetőfokára hágott.

Szerencsére. Hiszen a felismerés, a pontos helyzetelemzés már önmagában is előremutató.

Jó, hogy voltak, vannak és – merjük remélni – lesznek is tisztán látóink. S ha kétszer nem is léphetünk ugyanabba a folyóba, a mozgó világ állandói, a történelmi-társadalmi szituációk behatárolta hasonlóságok tilalomfái örök figyelmeztetőül szolgálhatnak. Epheszoszi Hérakleitosztól napjainkig.

Pantha rhei. Változik a világ. Művészeti szempontból is.

A gazdasági fejlődéssel, a technikai forradalmakkal ellentétben azonban – legalábbis a vizuális művészet vonatkozásában – fejlődés helyett célszerűbbnek tűnik pusztán változásról beszélnünk. Még akkor is, ha a forradalmak a művészeti életnek is elmaradhatatlan velejárói, s a forradalmi változások, az alakulások és átalakulások állandó kísérői, visszatérő motívumai a művészettörténetnek.

A művészeti forradalmak 20. századi viharai pedig alaposan megrázták, esetenként alapjaiból is kiforgatták a művészvilágot. Hullámai elárasztották Európát, Magyarországot is beleértve, s természetszerűleg, a hagyományokhoz erőteljesebben ragaszkodó Erdélybe is átcsaptak. Abba az Erdélybe, amelyet a világmeéletű történelmi események erőteljesen megtépáztak, s az impériumváltással az identitásvesztés, -váltás kísértete is ott lebegett a térség kisebbségi sorba került magyarsága s talán hatványozottan intellektualitása fölött.

A nemzeti önazonosság, az évszázados kultúra, a hagyományok továbbélte-tése érdekében lépett életbe írói, művészi körökben a céhekbe tömörülés védekező mechanizmusa. Ilyen alapon, az írók helikoni szerveződése mintájára jött létre a romániai magyar képzőművészek csoportosulása, a Barabás Miklós Céh is, amely többrendbeli átalakulásaival, sajátos módon ugyan, de szintén a változó világ, a változó Erdély egyik arculatának a tükörképe.

Egy esztendő híján kilencvenéves, impériumváltásokkal kísért, viharos története során, születésétől napjainkig, a régió legjelesebb képzőművészeit vonzotta soraiba. De ameddig az 1929-es, Kós Károly, Szolnay Sándor és Bánffy Miklós nevével fémjelzett alakulás mindössze néhány, akkor már befutott, de viszonylag fiatal művész egymásra találásának, összefogásának, érték- és érdekvédelmi törekvéseinek, jövőbe mutató, jövőt formáló védekező mechanizmusának eredményeként jött létre, addig a jelenlegi, újjáalakult BMC másfél száznál is több tagjával már szinte tömegszervezet. Minőségi elvárásokat megkövetelő jellegében azonban továbbra is a művészi elit egyik jellegzetes csoportosulásának számít.

Az erdélyi magyar képzőművészek érdekvédelmi szervezetét, a Barabás Miklós Céhet egy sajátos történelmi konjunktúra hívta életre. Megalakulása és léte szükségszerű következménye volt az első világháborút követő, határmódosítás eredményezte radikális változásnak. És annak az összerdélyi nemzetiségi összefogásnak és sajátos pezsgésnek, ami a két világháború közti irodalmi, művészeti életet jellemezte. A szervezkedés, de a művészi termés vonatkozásában is. Százával születtek a remekművek Erdély-szerte, mintegy bizonyítékául annak a majdhogynem általános jelenségként elkönnyvelhető ténynek, miszerint az elnyomás, a sanyarú körülmények, a mellőzöttség, kitaszítottság, a nyomor zseniális válaszméchanizmusokat gerjeszthet. Olyanokat, amire a jólét okozta tespedtség sohasem lenne képes.

Ez a magas szinten szerveződött bizonyító, önigazoló szándék jellemezte a Barabás Miklós Céh 1929-től 1940-ig terjedő, első szakaszának termését is, amely aztán a szervezet fiataljainak részvételével és munkáikkal kiteljesedve – megjegyzem, az alapítók is negyven év alattiak voltak – lépte át az újabb, de mindössze négy évig tartó impériumváltás kiváltságait: a kisebbségi sorból többségibe avanzsáló lét helyzeti előnyeit. A Barabás Miklós Céh hivatalos elismerése, emlékezetes kiállítások sokasága és a kolozsvári Múcsarnok létrejötte kapcsolható a korszakhoz.

Az újabb impériumváltás és az 1944-et követő évek azonban a szervezet tevékenységének felfüggesztéséhez vezettek.

Hogy aztán az 1989 utáni változások, a kilencvenes évek magyar önszerveződésének pezsgő légköre kulturális vonatkozásban is erőteljes fellendülést eredményezzen, és, természetszerűleg, a művészvilágot se hagyja érintetlenül. A fordulat utáni lehetőségek kiaknázásával és a már tevékenyen működő Romániai Magyar Demokrata Szövetség támogatásával Abodi Nagy Béla és Kós András kezdeményezésére, mások mellett Murádin Jenő és Balogh Ferenc támogatásával, negyvenhét képzőművész és elméleti szakember részvételével 1994 januárjában újraalakult a Barabás Miklós Céh. A hajdani Kós Károly-i elképzelések, célok és remények szellemében, a kisebbségi érték- és érdekvédelem elsődleges szempontjainak figyelembevételével, de természetesen az új idők új követelményeihez igazodva. Úgy, hogy „erdélyisége világfigyelő tető, nem szemhatárszűkítő provincializmus” legyen, ahogyan azt az *Erdélyi Helikonnal* kapcsolatban Áprily Lajos már 1928-ban frappánsan és tömören megfogalmazta. Az újonnan alakult szervezet tiszteletbeli elnökei, Abodi Nagy Béla festőművész és Kós András szobrászművész, a hajdani Céh egykori aktív tagjai, valamint a választott elnökök, kezdetben Kancsura István, majd Jakobovits Miklós festőművészek, pillanatnyilag pedig Kolozsi Tibor szobrászművész szerencsésen kiteljesítették, kiteljesítik és aktualizálják a Kós Károly-i és Szolnay Sándor-i örökséget.

Az újjáalakult BMC majd negyedszázados története azonban – a dolgok természetes rendje szerint – nem mentes, mert nem is lehetne mentes a változásoktól. Aminthogy erre megannyi jel is utal. Az újjáalakulás, az 1994 utáni hontalansági állapotot követő otthonteremtés, az Andrásy Zoltán festőművész nagylelkű felajánlásának és a református egyház fogadókészségének nyomán megszerzett és felújított, kolozsvári, Farkas utca 27. szám alatti székház, a terebélyesedő külföldi kapcsolatok, a folyamatossá váló, nagyszabású kiállítások olyan állandói a szervezetnek, amelyek Jakobovits Miklós szakszerű irányításának köszönhetően elvezettek a rangos anyaországi elismerésig, a Magyar Örökség-díjig.

A Munkácsy-díjas nagyváradi képzőművész 1998-tól haláláig, 2012-ig vezetete elnöki minőségében a Barabás Miklós Céhet, Simon Endre festőművész és Németh Júlia elméleti szakember hathatós alelnöki, valamint Veress Péter, Novák Ildikó, Károly Zöld Gyöngyi és Szabó Bokor Márta képzőművészek titkári segítségével. A végleges távozásával keletkező ürt kinevezett ügyvezető elnöki minőségben Kolozsi Tibor szobrászművész töltötte be, hogy aztán 2013-tól immár választott elnökként irányítsa a szervezetet, s a Jakobovits Miklós tervezte fiatalítási akció élére álljon.

A Barabás Miklós Céh legújabb kori történetében rendkívül fontos szerepet játszik a fiatalok tömeges jelentkezése, céhbe lépésük igényének megfogalmazása. Eme megnövekedett, de nem csupán fiatalok részéről megmutatkozó érdeklődés tette szükségsszerűvé egy olyan, vezető képzőművészekből álló bizottság

létrejöttét, amely a meghatározott támpontok alapján összeállított belépési kérvény és művészi tevékenységet igazoló dokumentáció elbírálására hivatott. A derékhadat képviselő művészek, Sipos László és Székely Géza mellett minden művészeti ágban megvan a kinevezett szakértője, a bizottság munkálatait pedig vezetőként a béemcés ügyekben régóta járatos Mira Marincsa, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem docense irányítja. Ilyenformán a Céh számbelileg mindegyre növekvő tagsága ellenére is hú marad a minőségi kritériumok alapján meghatározott alapítói szándékhoz.

Ennek a minőségnek a jegyében szerveződtek, immár Kolozsi Tibor elnöksége alatt a Céh nagyszabású csoportos kiállításai a Tibori Szabó Zoltán egyetemi docens vezette Minerva Galériában, majd a BMC előtt – évtizedes próbálkozások után – végre megnyíló kolozsvári Művészeti Múzeumban. A 2017-es esztendő tehát áttörést s egyben új szakaszt is jelentett a szervezet életében. Az immár rangjához méltó környezetben megrendezett, széles körű nemzetközi visszhangot kiváltott országos kiállítás, valamint a BMC kolozsvári csoportjának idején, múzeumi bemutatkozása nagy népszerűségnek örvendett, amit a különösen magas látogatottsági mutatók is igazolnak.

De hasonlóan jelentősek a szervezet Kákonyi Csilla vezette marosvásárhelyi csoportjának a helyi Kultúrpalotában és a Bernády-házban megtartott éves, értékelméről kiállításai, valamint a legifjabb generációt képviselő Éltes Barna szobrászművész rendezte székelyföldi csoportos tárlat.

Az utóbbi esztendők legjelentősebb megvalósítása azonban a Sepsiszentgyörgyön megalakult Erdélyi Művészeti Központ, amely tág teret biztosít valamennyi korosztály tehetséges művészeinek, s ugyanakkor az értékes hagyatékok megfelelő tárolásáról is gondoskodik. Az RMDSZ mellett a helyi önkormányzat által is támogatott, a Székely Nemzeti Múzeum igazgatójának, Vargha Mihály szobrászművésznek a közreműködésével létrejött és Vécsi Nagy Zoltán művészettörténész szakkerületi irányításával működő központ Jakobovits Miklós több évtizedes álmának a megvalósulását jelenti, amihez annak idején ő maga is tevékenyen hozzájárult.

A nagyváradi BMC-csoport érdeme, hogy 2012-ben, elhunyt elnökünk emlékére Jakobovits Miklós díjat alapítottak. A Deák Árpád szobrászművész készítette igényes bronz emléklakettet és kisszobrot, emléklap kíséretében, minden évben ünnepélyes keretek közt nyújtják át az arra leginkább érdemes, vezető képzőművésznek és elméleti szakembernek.

S talán az sem véletlen, hogy a modern művészeti irányzatok iránt mindig is nyitottnak bizonyuló Nagyvárad oly nagy mértékben mobilizálta a mindenkori új iránt fogékony fiatal alkotókat, akik Jakobovits Márta keramikumművész irányításával szereztek elismerést a Céhnek itthon és szerte a nagyvilágban.

A területi megoszlásban több részre osztható országos szakmai szervezet a szubszidiaritás elvének alapján viszonylagos önállóságot biztosít külön vezetőséggel rendelkező csoportjainak. Az effajta szervezeti megoszlás hozzájárul a számarányát tekintve immár tömegszervezeti méretet öltött Barabás Miklós Céh hatékonyságának növeléséhez. Amihez olyan tevékeny vezetők járulnak hozzá, mint a festőművész Vinczeffy László és Szabó Attila, valamint a szobrászművész Berze Imre.

A Barabás Miklós Céh már 1929-es megalakulásakor is a különböző műfajokban alkotó, más-más művészi beállítottságú művészeknek teremtett intézményes keretet. S ezt az átfogó jellegét mind a mai napig megőrizte. Tagjai nem egy-

fajta ideológiai vagy műfaji meghatározottság mentén, hanem kizárólag minőségi kritériumok alapján verbuválódtak. Csoportos kiállításai alkalmával a legkülönbözőbb irányzatok és technikák felvonultatásával bizonyítják életképességüket, korunk művészi megnyilatkozásainak korlátokat nem ismerő lehetőségeit, a sokféleségben rejlő egység erejét. Mindazt, ami állandó az örök változásban.

Ha azonban eme változatosság ellenére is egyfajta mérleget kívánánk vonni a különböző műfajok és ábrázolásmódok, művészi megjelenítésformák céhbeli jelenlétéről, akkor a mérleg nyelve a táblaképszerű művek és grafikák felé billenne. Amiket a háromdimenziós megjelenítések – szobrok, kerámiák –, valamint a textil-, üveg- és papírművészeti munkák, fotók követnek. Az olyan, általánosan elismert műfajok, mint a performance és a land art viszont már kevésbé népszerű, bár a szervezet tagjai sorában a műfaj olyan kiválóságait jegyezheti, mint Ütő Gusztáv és Dobribán Emil, valamint fiatalabb társuk, a művészeti íróként is ismert Kányádi Iréne.

Korunk művészetére azonban a szigorúan értelmezett műfaji határok fokozatos eltűnése, a különböző kifejezési formák egybeolvadása s a szimbiózis nyomán keletkezett „újszülöttek” formavariációinak áradata a legjellemzőbb. Az ilyenszerű irányulástól pedig a Barabás Miklós Céh sem mentes, hiszen alakulásától kezdve célként jelölte meg a hagyományokban gyökerező, de a legmodernebb törekvések befogadására is nyitott művészi attitűd szorgalmazását. Megmaradásunk záloga is ebben rejlik.

